

ชุมชนแห่งการเรียนรู้

ความหมาย

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) หมายถึง กลุ่มคนที่ตระหนักถึงความสำคัญ ความจำเป็นของการเรียนรู้ มีทักษะและกระบวนการคิด การวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการนำความรู้มาใช้ประโยชน์ ทุกคนคิดและปฏิบัติร่วมกันแบบหุ้นส่วน มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน ดำเนินชีวิตไปพร้อมๆ กับการเรียนรู้ การสังสมความรู้ และการสร้างความรู้ใหม่เพื่อนำไปพัฒนาตนเองและชุมชน

พัฒนาการของความคิด

แนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิตได้มีการกล่าวถึงอย่างเป็นทางการประมาณปี พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา องค์การ UNESCO เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการริเริ่มคำว่าการศึกษาตลอดชีวิต ได้มอบหมายให้คณะกรรมการและนักการศึกษาศึกษาค้นคว้าและพัฒนาองค์ความรู้เรื่องการศึกษาตลอดชีวิต ได้เขียนหนังสือ เช่น An Introduction to Lifelong Education โดย Paul Lengrand ในปี พ.ศ. 2513 และ Learning to be: The World of Education Today and Tomorrow โดย Edgar Faure และคณะ ในปี พ.ศ. 2515 (สุนทร สุนันท์ชัย 2543 : 7 อ้างอิงจาก Faure. 1972 : 182) ได้มีการจัดประชุมระดับโลกหลายครั้งเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต จนได้มีการเสนอให้การศึกษาตลอดชีวิตเป็นแนวคิดหลักสำหรับการกำหนดนโยบายทางการศึกษาของประเทศต่างๆ ทั่วโลก ประเทศไทยได้นำแนวคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตมาใช้อย่างเป็นทางการครั้งแรกในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2520)

จนกระทั่งประมาณช่วงปลายศตวรรษที่ 20 ก่อนจะขึ้นศตวรรษที่ 21 การศึกษาตลอดชีวิต และการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้ถูกนำมาใช้เป็นแนวทางในการ

ปฏิรูปการศึกษาของประเทศต่างๆ อย่างกว้างขวางทั่วโลก ประกอบกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกมีความรวดเร็วและซับซ้อน ในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการสื่อสารในยุคสังคมสารสนเทศ หรือโลกไร้พรมแดน ซึ่งส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศต่างๆ ทำให้แต่ละประเทศพยายามหาวิธีการที่จะทำให้ประชาชนได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ประชาชนสามารถปรับตัวได้ทันกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว หลายประเทศในทุกภูมิภาคของโลกได้มีการทบทวนการดำเนินการปฏิรูปการจัดการศึกษาตามแนวทางการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต หลายประเทศได้มีนโยบายการศึกษาตลอดชีวิตที่ชัดเจน มีกฎหมายการศึกษาตลอดชีวิต มียุทธศาสตร์การศึกษาตลอดชีวิต ได้มีการกำหนดให้ ปี ค.ศ. 1996 เป็นปีแห่งการศึกษาตลอดชีวิต ประเทศไทยก็ได้นำการศึกษาตลอดชีวิตมาเป็นหลักในการปฏิรูปการศึกษา โดยกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (สุมาลี สังข์ศรี 2546: 90-91) ให้การศึกษาของชาติเป็นการศึกษาตลอดชีวิต การจัดการศึกษาในระบบเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต จัดการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อนำไปสู่การสร้างสรรค์ “สังคมแห่งการเรียนรู้” (learning society)

สังคมแห่งการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ด้วยทุกคนมีความเข้าใจและยอมรับว่าการเรียนรู้มีความจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์ทุกวัยตั้งแต่เกิดจนตาย การเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นในโรงเรียนหรือในสถาบันการศึกษา แต่การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ในวิถีชีวิตประจำวัน เช่น ในบ้าน ในที่ทำงาน ในไร่นา ในตลาด ในศาสนสถาน ในสถานที่ท่องเที่ยว ชุมชน สถานที่ และแหล่งกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน สามารถเป็นแหล่งการเรียนรู้ได้ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัด โบสถ์ มัสยิด สถาน

ประกอบการ การประกอบอาชีพ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่แล้ว หรือสิ่งที่สร้างขึ้นใหม่ เช่น ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ห้องสมุด ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หอกระจายข่าว กิจกรรมในชุมชนจัดให้เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้ถ่ายทอดความรู้หรือแลกเปลี่ยนความรู้ แลกเปลี่ยนการเรียนรู้ อาจเป็นพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องในท้องถิ่น หรือ ภูมิปัญญา ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเอกชน พระ/ผู้สอนศาสนา กรรมการหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน หรือบุคคลทั่วไป ทุกคนสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และถ่ายทอดความรู้ได้ ความร่วมมือร่วมใจของทุกฝ่าย ได้แก่ ทุกคนในชุมชน กรรมการชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น เจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผลที่เกิดขึ้น นำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในชุมชน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 29 กำหนดให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานต่างๆ ในชุมชน จัดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (community-based learning) เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญา และวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานของการศึกษาในระบบโรงเรียนนี้ กิจกรรมมีลักษณะเกี่ยวกับการให้บริการของชุมชนในรูปแบบเป็นแหล่งการเรียนรู้ สังคมศึกษา สิ่งแวดล้อม การเรียนรู้ในสถานที่ที่เป็นชุมชน การเรียนรู้ในสถานที่ทำงาน การเรียนรู้โดยการทำโครงการ และ การเรียนรู้จากประสบการณ์ เป็นต้น

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ทำให้แนวคิดการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้สำคัญมากขึ้น โดยมาตรา 7

กำหนดให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ภาคีเครือข่ายเกิดแรงจูงใจและมีความพร้อมในการมีส่วนร่วมเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในชุมชนมุ่งนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ พัฒนาไปสู่ “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” (learning community) และได้พัฒนาต่อมาเป็น เมืองแห่งการเรียนรู้ (learning city) ในประเทศไทยได้มีการวิจัยและพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างหลากหลาย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 จนถึงปัจจุบัน

หลักการของชุมชนแห่งการเรียนรู้

โดยภาพรวม สามารถสรุปหลักการของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ได้ดังนี้ (Wikipedia : ออนไลน์, สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. 2554. ออนไลน์, สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ: (กสทช.) 2558: ออนไลน์)

1. หลักการมีผู้นำที่ดี ชุมชนแห่งการเรียนรู้จะต้องมีผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ การประสานงานและการกระตุ้นให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

2. หลักการมีกรรมการชุมชนที่มีจริยธรรมและมีการบริหารจัดการชุมชนที่ดี ชุมชนแห่งการเรียนรู้ต้องมีกรรมการชุมชนที่เข้มแข็ง มีความมุ่งมั่น มีคุณธรรม จริยธรรม บริหารงานโปร่งใส

3. หลักการมีส่วนร่วม ชุมชนแห่งการเรียนรู้เปิดโอกาส และสนับสนุนให้ทุกภาคส่วน ร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตาม มีความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชน มีสมาชิกชุมชนที่มีคุณภาพและมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม เข้ามาร่วมคิด ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบในทุกกระบวนการ

4. หลักของผู้มีส่วนได้เสีย มีการสร้างความรู้สึกในชุมชนถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน สร้างความตระหนักถึงการดูแล รักษา ทะนุถนอม การจัดหาเครื่องมือ อุปกรณ์ สื่อ เพื่อสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน เพื่อใช้งานศูนย์การเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความรู้สึกเป็นเจ้าของและเป็นส่วนของกลุ่มหรือชุมชน ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ช่วยเหลือ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้การแลกเปลี่ยนเหตุการณ์ ความคิดเห็น ความรู้ อารมณ์ และความรู้สึกนึกคิด (shared events and emotional connections)

5. หลักการเรียนรู้ร่วมกัน มีการสนับสนุนส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และให้นำผลเหล่านั้นไปสู่การปฏิบัติซึ่งเป็นวิถีร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีกระบวนการเรียนรู้เพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง จะต้องมีการเรียนรู้เพื่อนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งต้องมีการถ่ายทอดความรู้ระหว่างชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

6. หลักความสนใจ เนื้อหาสาระเป็นเรื่องที่สนใจร่วมกัน หรือมีวัตถุประสงค์เดียวกัน (fulfillment of individual needs) มีศักยภาพความพร้อมในเรื่องพื้นฐานอาชีพ จะต้องมีความเข้มแข็งในการพึ่งพาตนเอง และมีความสามารถในการแข่งขันด้านเศรษฐกิจ จึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาสมรรถนะและทักษะความพร้อมในการประกอบอาชีพ โดยใช้ความรู้ในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงให้เกิดกรรมวิธี หรือสิ่งใหม่ หรือพัฒนาให้ดีกว่าเดิม

7. หลักการสร้างระบบการจัดเก็บและการนำมาใช้ขององค์ความรู้ที่ดี มีระบบการจัดเก็บความรู้ ทั้งความรู้ที่มีอยู่ภายในชุมชนและความรู้ภายนอกชุมชน รวมทั้งต้องรู้จักสร้างและนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เป็นระบบ เข้าใจได้ง่าย

8. หลักการสร้างเครือข่ายและการติดตามผล มีการสนับสนุนเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อสามารถประสานเกื้อกูลกันระหว่างศูนย์การเรียนรู้กับชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเครือข่ายระหว่าง

ศูนย์การเรียนรู้อื่นๆ มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ทั้งในและนอกชุมชน ต้องมีความร่วมมือในด้านทุน กิจกรรม วิชาการ องค์ความรู้ การตลาด ฯลฯ มีการจัดการกลุ่มและเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพให้เกิดการพัฒนาอย่างเชื่อมโยง ประสานเกี่ยวเนื่อง ประเมินและติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ครอบคลุมการพัฒนาในทุกบริบท

ลักษณะของชุมชนแห่งการเรียนรู้

ชุมชนในฐานะหน่วยทางสังคม แบ่งออกได้หลายลักษณะ ได้แก่ การแบ่งตามจำนวนประชากร เช่น หมู่บ้าน เมือง นคร การแบ่งตามพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เช่น ชุมชนอุตสาหกรรม ชุมชนการปกครอง การแบ่งตามหน่วยการปกครอง เช่น หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ การแบ่งตามความสัมพันธ์ของคนในสังคม เช่น ชุมชนชนบท ชุมชนเมือง การแบ่งตามลักษณะกิจกรรมทางสังคม เป็นต้น ชุมชนจึงไม่ได้หมายความว่าอยู่ใกล้กันแต่จะมีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ความเป็นชุมชนก็ไม่ได้มีหน่วยเดียว แต่เป็นสายใยของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นต่อจากความสัมพันธ์ต่างๆ และมีเครือข่ายของความสัมพันธ์ที่ซ้อนทับกันอยู่ การสร้างความเป็นชุมชนจึงเป็นการแสดงออกถึงความเป็นตัวตน และเป็นการโต้ตอบของคนในชุมชนหรือสังคม เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้ผู้คนได้ยกระดับความรู้ ความสามารถ และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้เริ่มต้นพัฒนามาจากชุมชนในความหมายที่เป็นหน่วยทางสังคมและได้รับการพัฒนาให้สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ชุมชนเพื่อพัฒนาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ และต่อมาเกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่หลากหลายประเภท สามารถจำแนกประเภทชุมชนแห่งการเรียนรู้ออกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้ดังนี้

1. ชุมชนแห่งการเรียนรู้ใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ (Community-based Learning)

ชุมชนแห่งการเรียนรู้นี้เป็นชุมชนตามแนวคิดชุมชนที่เป็นหน่วยทางสังคม เป็นหน่วยการปกครอง

ประกอบด้วย อาณาบริเวณที่อยู่อาศัยของกลุ่มคนรวมกัน และมีระบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก เช่น ครอบครัว เครือญาติ มิตรสหาย เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ท้องถิ่น เป็นต้น ชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีแหล่งการเรียนรู้ เช่น ศูนย์การเรียนรู้ ชุมชน ตัวอย่าง ชุมชนแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตโคมินกันของประเทศญี่ปุ่น (Kominkan CLCs : Kominkan Community Learning Centers) ที่มีชื่อเสียงทั่วโลกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องที่เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตและสังคมของคนญี่ปุ่นทั่วประเทศ ชุมชนต้นแบบแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. 2554. ออนไลน์) ประกอบด้วย กลุ่มคนที่ตระหนักถึงความสำคัญ ความจำเป็นของการเรียนรู้ มีทักษะและกระบวนการในการคิด การวิเคราะห์ และการแก้ปัญหา และนำความรู้มาใช้ประโยชน์ในการสร้างมูลค่าเพิ่ม หรือนวัตกรรมใหม่ๆ มาใช้ในการพัฒนาชุมชน สู้ความสมดุล พอเพียง ส่งผลต่อความสุข ความอบอุ่นของครอบครัว ความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ สังคม และความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ

2. ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC: Professional Learning Community) (GotoKnow อ้างถึง วรลักษณ์ ชุกกำเนิด: ออนไลน์)

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ คือการรวมตัวรวมใจ รวมพลัง ร่วมมือกันของครู ผู้บริหาร และนักการศึกษา แสวงหาด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อปรับปรุงผลการเรียนของผู้เรียนหรืองานวิชาการของโรงเรียน วิทยาลัย หรือ มหาวิทยาลัย เป้าหมายอยู่ที่คุณภาพการจัดการเรียนรู้ การปรับปรุง เปลี่ยนแปลง พัฒนาการจัดการเรียนรู้ของตนเอง เพื่อผู้เรียนเป็นสำคัญ การรวมตัวกัน การเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลง เหล่านี้ เป็นไปได้ยากที่จะทำเพียงลำพัง แต่หวังผลให้ขับเคลื่อนทั้งระบบโรงเรียน จำเป็นต้องสร้างความเป็นชุมชน เพื่อการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ซึ่งความเป็นสถาบันหรือโรงเรียนย่อมมีความเป็นชุมชนที่สัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้น ชุมชนที่

สามารถขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวิชาชีพ จำเป็นต้องอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีฉันทะ และศรัทธาในการทำงาน บรรยากาศการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนกัลยาณมิตรทางวิชาการ ที่มีลักษณะความเป็นชุมชนแห่งความเอื้ออาทร อยู่บนพื้นฐานอำนาจทางวิชาชีพ และ อำนาจเชิงคุณธรรม

องค์ประกอบของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเป็นแนวคิดเชิงวิธีการหรือกระบวนการ ที่มีการดำเนินการปฏิบัติร่วมกันในชุมชน ซึ่งชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพจะสะท้อนเป็นคุณลักษณะหรือเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชนตามธรรมชาติความเป็นจริงของชุมชนนั้นๆ ซึ่งมีบริบทที่แตกต่างกันไป แต่เป็นกระบวนการที่เอื้อให้เกิดการรวมใจ รวมตัว รวมแรง และรวมปัญญา ร่วมกันของครู ผู้บริหาร นักการศึกษาในชุมชนเพื่อทำงานแบบมุ่งรวมพลังเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้ของครูสู่คุณภาพผู้เรียนเป็นหัวใจสำคัญ

3. ชุมชนนักปฏิบัติ (CoP: Community of Practice)

ชุมชนนักปฏิบัติ หรือ ชุมชนแนวปฏิบัติ เป็นกลุ่มคนที่มารวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการ มีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ เพื่อช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดีขึ้น ส่วนใหญ่การรวมตัวกันในลักษณะนี้ มักจะมาจากคนที่อยู่ในกลุ่มงานเดียวกัน หรือมีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน ซึ่งความไว้วางใจและความเชื่อมั่นในการแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ระหว่างกันเป็นสิ่งสำคัญ

CoP เป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้ในการจัดการความรู้ มีการจัดการสภาพแวดล้อม ให้เอื้อต่อการสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และใช้ความรู้ของคนในชุมชนสมาชิกมาเข้าชุมชนด้วยความสมัครใจ สมาชิกเป็นผู้กำหนดกิจกรรมต่างๆ ที่จะทำ และส่วนใหญ่มีการจัดการกันเอง (self-managed) สมาชิกสามารถเข้าหรือออกจากชุมชนเมื่อไรก็ได้ และสลายตัวเองเมื่อสมาชิกเห็นสมควร

การขับเคลื่อน “CoP” นั้นจึงเกิดจากสมาชิกเป็นส่วนใหญ่ จึงสามารถใช้ “CoP” ซึ่งเป็นเครือข่ายทางสังคมทั้งภายในและภายนอกที่มีพลังและอิทธิพลต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบ่งปันความรู้ของกลุ่ม เป็นส่วนที่ช่วยให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น นอกจากนี้ประโยชน์ในการช่วยเสริมให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ได้เร็วขึ้นแล้ว “CoP” ยังให้ประโยชน์แก่การศึกษาในด้านการพัฒนาศักยภาพและให้ประโยชน์แก่กลุ่มคนในด้านการปรับปรุงประสิทธิภาพในการทำงานและการพัฒนาวิชาชีพทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ทำให้สามารถนำความรู้ไปประยุกต์แก้ไขปัญหา พัฒนาผลงานได้เป็นองค์ความรู้ใหม่ ๆ

ชุมชนนักปฏิบัติ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลักที่สำคัญ คือ 1. ประเด็นความรู้ที่มีความปรารถนาจะพัฒนาร่วมกัน 2. การรวมตัวกันอย่างไว้วางใจกัน เพื่อนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3. แนวปฏิบัติหรือองค์ความรู้ที่เกิดจากการสร้างร่วมกันแล้วนำไปปฏิบัติ (ศุภวัลย์ พลายน้อย 2547 : 34-35 อ้างถึงใน พูนลาภ อุทัยเลิศอรุณ 2545)

4. ชุมชนการเรียนรู้เชิงเสมือน (VLC: Virtual Learning Community)

ชุมชนการเรียนรู้เชิงเสมือน หรือ ชุมชนในรูปแบบใหม่ (virtual community perspective) หรือ ชุมชนการเรียนรู้ออนไลน์ (online learning community) คือกลุ่มคนที่เข้ามาร่วมปฏิสัมพันธ์โดยมีเป้าหมายและพันธกิจร่วมกัน ผ่านกิจกรรมการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน และแลกเปลี่ยนความรู้ของตนเอง และพัฒนาองค์ความรู้มาใช้ในการแก้ปัญหาที่ได้รับเพื่อสร้างระบบการเรียนรู้สังคมผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

ชุมชนการเรียนรู้เชิงเสมือนเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในพื้นที่ไซเบอร์ (cyber space) ขึ้นอยู่กับสภาพทางภูมิศาสตร์ การพบปะ (face to face) เกิดขึ้นจากการมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน ในการสร้างการผูกโยงทางสังคมหรือความรู้สึก

เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน (sense of belonging) ระหว่างผู้ใช้งาน ผ่านทางเทคโนโลยี สามารถเข้าถึงผู้อื่นจากทุก ๆ ที่ สามารถสร้างกลุ่มของตนเองทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยไม่เกี่ยวกับเวลาการสื่อสาร สามารถสนับสนุนได้โดยเทคโนโลยีที่สามารถตอบสนองได้ทันที (real time) มีแนวคิดที่หลากหลาย เช่น ชุมชนเสมือนตามความสนใจ ชุมชนการเรียนรู้เชิงเสมือนที่สมาชิกมีความสัมพันธ์ต่อกัน และชุมชนนักปฏิบัติในองค์กร (บุญชู บุญลิขิตศิริ, 2553: 6)

ชุมชนแบบนี้มีข้อดีกว่าชุมชนอื่นตรงที่ว่า ไม่มีอคติเกี่ยวกับ เพศ อายุ เชื้อชาติ สีผิว เผ่าพันธุ์ รูปร่างหน้าตา เสียงพูด อากัปกริยาของสมาชิก ชุมชนเสมือนจริงเป็นเครื่องมือที่เชื่อมโยงผู้ที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกันเข้าด้วยกัน ช่วยให้เห็นสภาพที่เกิดขึ้นในสังคมยุคสารสนเทศ ทำให้เกิดรูปแบบของชุมชนที่มีความหลากหลายโดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศที่เชื่อมโยงเครือข่ายของผู้คนเข้าด้วยกัน เป็นศูนย์กลางการสื่อสารที่ทำให้ผู้คนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ประสบการณ์ร่วมกัน ในระดับต่างๆ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นถึงระดับสากล

ตัวอย่างชุมชนการเรียนรู้เชิงเสมือน เช่น เครือข่ายทางสังคมต่างๆ ที่ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และการใช้แอปพลิเคชัน เช่น เฟซบุ๊ก ไลน์ เป็นต้น

5. ชุมชนแห่งการเรียนรู้เฉพาะสาขา (Learning Community in Specific Fields)

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามความต้องการเฉพาะสาขา หรือ เฉพาะเรื่อง เช่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การลดความเสี่ยงด้านภัยพิบัติ การสร้างรายได้ ผู้ประกอบการ การพัฒนาชุมชน การสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม การรู้หนังสือ การส่งเสริมพลังอำนาจ การกำหนดนโยบาย การจัดการ และพัฒนาความสามารถ เป็นต้น

แนวคิดการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้

แนวคิดในการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีความแตกต่างกันไปตามสภาพและบริบทของแต่ละ

ชุมชน อย่างไรก็ตามจากการศึกษาในภาพรวมจากชุมชนหลายแห่งใน สหราชอาณาจักร ที่เรียกตัวเองว่าชุมชนแห่งการเรียนรู้ (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ 2550) งานวิจัยเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ของไทย (ครรรชิต พุทธิโกษา 2554: 1-4, บุญชู บุญลิขิตศิริ 2553: บทคัดย่อ, มิ่งขวัญ คงเจริญ 2553: บทคัดย่อ, เยาวลักษณ์ พิพัฒน์จำเริญกุล 2554: บทคัดย่อ, สุชาดา น้ำใจดี 2552: บทคัดย่อ) สามารถสรุปแนวคิดหลักๆ ในการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้ดังนี้

1. คน องค์กร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งประกอบด้วย

1.1 ผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นผู้นำตามธรรมชาติและผู้นำอย่างเป็นทางการ

1.2 ปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก (key individual) ปัจเจกบุคคลมีความสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ (1) เป็นบุคคลที่มีความเชื่อมั่นในแนวคิดเรื่องชุมชนแห่งการเรียนรู้และเริ่มต้นชักจูงให้บุคคลอื่นๆ นำเอาแนวคิดดังกล่าวไปพิจารณาดำเนินการต่อไป (2) เป็นบุคคลที่สร้างความเชื่อถือในขั้นต้นให้เกิดขึ้นได้ภายในชุมชน โดยให้การสนับสนุนและอุปถัมภ์ ทั้งนี้ มีแนวคิดเรื่องชุมชนแห่งการเรียนรู้ช่วยพัฒนาโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตและยกระดับทักษะของประชาชนที่พยายามดึงดูดการลงทุนจากภายในชุมชน

1.3 สถาบันต่างๆ ที่เป็นตัวหลัก (key institution) ภาวะผู้นำและการสนับสนุนจากสถาบัน ได้แก่ สถาบันการศึกษา องค์กรชุมชน มหาวิทยาลัยและหน่วยงานในท้องถิ่น เป็นต้น มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการก่อให้เกิดริเริ่มในขั้นต้นเพื่อการพัฒนาชุมชนหรือชุมชนแห่งการเรียนรู้ สถาบันที่เป็นหลักในการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ชุมชนอย่างต่อเนื่องนั้น ต้องรับภาระและจัดหาทรัพยากรสำหรับการทำงานเพื่อพัฒนาพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

1.4 กลุ่มที่เป็นแกนกลาง (core group) กลุ่มนี้ประกอบไปด้วยผู้แทนขององค์กร สถาบันหลักๆ

อาทิ มาจากด้านการศึกษา ด้านการค้าและองค์กรชาวบ้าน เป็นต้น ซึ่งรวมตัวกันเพื่อเริ่มต้นสร้างชุมชนหรือชุมชนแห่งการเรียนรู้ก่อน จากนั้นหากการดำเนินการมีความสม่ำเสมอและคงที่มากขึ้น ต่อมาจึงพัฒนาจัดตั้งเป็นคณะกรรมการหรือคณะทำงานเพื่อทำหน้าที่โดยตรงและมีจำนวนสมาชิกกลุ่มเพิ่มขึ้นๆ เพื่อร่วมกันทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนด้วยความสมัครใจ อุทิศเวลาและทรัพยากรอื่นๆ

1.5 กลุ่มสนใจ (interest group) กลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลเพียงไม่กี่คนอาจสร้างแนวคิดใด ๆ ขึ้นมาได้ แต่แนวคิดนั้น ๆ จะได้รับการนำไปปฏิบัติก็ต่อเมื่อชุมชนในวงกว้างได้รับการโน้มน้าวให้เห็นว่า แนวคิดดังกล่าวสมเหตุสมผลและมีความสำคัญ ภารกิจในการสร้างและดึงดูดความสนับสนุนจากชุมชนในวงกว้างชี้ให้เห็นความสำคัญของการสัมมนาและการประชุมซึ่งมีส่วนช่วยในการกระตุ้นให้เกิดความกระตือรือร้นซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานได้นอกจากการประชุมและสัมมนาแล้ว กลยุทธ์การปรึกษาหารือ (consultation strategy) และแบบสอบถามย้อนกลับ (feedback questionnaire) สามารถช่วยในการทดสอบระดับการสนับสนุนแนวคิดเรื่องชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้อีกด้วย

1.6 เจ้าของสถานประกอบการ (key employer) การมีส่วนร่วมของนายจ้างจะช่วยพัฒนาและสานต่อการเรียนรู้ในสถานประกอบการ และส่งผลให้ชุมชนธุรกิจภายในท้องถิ่นมีส่วนร่วมและมีอิทธิพลต่อแผนงานที่จะเพิ่มความพยายามในการปฏิรูประดับท้องถิ่น เช่น ความสำคัญของประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ที่มีผลกระทบต่อนายจ้าง เน้นความสำคัญของวิธีการต่างๆ ในการเรียนรู้ที่นายจ้างสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้

2. ความร่วมมือแบบหุ้นส่วน (partnership) สมาชิกทุกคนมีความเท่าเทียมกัน มีสถานภาพที่เป็นหุ้นส่วนในการร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมเรียนรู้ ไม่มีใครมีสถานภาพแตกต่างกัน

3. การมีส่วนร่วม (participation) สร้างแรงจูงใจการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ทุกกระบวนการ เช่น ร่วมคิด ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์

4. การจัดการความรู้ ประเด็นเนื้อหา และวัตถุประสงค์ เช่น การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่การปฏิบัติในชุมชน ระบบคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ การพัฒนาระบบเศรษฐกิจเพื่อการพึ่งพาตนเอง ระบบการเรียนรู้โดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแกนกลาง การพัฒนาอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต ระบบทุนของชุมชนที่มีรูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรม ความเสมอภาค ความยุติธรรมในการจัดการชุมชน และการสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตร่วมกัน

5. ความสามารถในการดำเนินงาน (performance) เพื่อพัฒนาชุมชนไปสู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ การรวมกลุ่มความสนใจ การสร้างความรู้ความเข้าใจ การสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ กระบวนการถ่ายทอดการเรียนรู้ของชุมชน เทคโนโลยี

ขั้นตอนการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้

ขั้นตอนในการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ได้ศึกษาจากชุมชนหลายแห่งในสหราชอาณาจักร ที่เรียกตัวเองว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ 2550) งานวิจัยเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ของไทย (ครรชิต พุทธิโกษา 2554:1-4, บุญชู บุญลิขิตศิริ 2553: บทคัดย่อ, มิ่งขวัญ คงเจริญ 2553: บทคัดย่อ, เยาวลักษณ์ พิพัฒน์จำเริญกุล 2554: บทคัดย่อ, สุชาดา น้ำใจดี 2552: บทคัดย่อ) สรุปขั้นตอนการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ได้ดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ในพื้นที่ที่จะพัฒนา โดยการศึกษาวิเคราะห์ความต้องการของชุมชน สภาพการดำเนินงานในพื้นที่ จัดลำดับความต้องการและปัญหาของชุมชน การทำ

ประชาคมเพื่อหาสาเหตุของปัญหา อุปสรรคต่อการดำเนินการจัดกิจกรรมหรือโครงการภายในพื้นที่

2. กำหนดกลุ่มองค์กรหรือกรรมการที่รับผิดชอบ คือ การกำหนดตัวแทนจากปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก (key individual) สถาบันต่าง ๆ ที่เป็นตัวหลัก (key institution) กลุ่มที่เป็นแกนกลาง (core group) กลุ่มสนใจ (interest group) และนายจ้างที่เป็นตัวหลัก (key employer) ในพื้นที่เพื่อร่วมรับผิดชอบกิจกรรมหรือโครงการ

3. แสวงหาความร่วมมือ คือ จากที่ได้มีผู้รับผิดชอบแล้ว ต้องสร้างความเข้าใจและแสวงหาความร่วมมือในการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ซึ่งได้กำหนดไว้ในขั้นตอนแรก

4. บริหารงานจัดกิจกรรม หรือดำเนินงานพัฒนาชุมชน คือ การดำเนินการกำหนดกิจกรรมและดำเนินงานตามที่กำหนดไว้ในขั้นตอนแรก เช่น การสร้างความรู้ของชุมชน การนำความรู้ไปพัฒนากระบวนการผลิต การนำความรู้ทั้งจากปัจเจกชนความรู้ภายนอกเข้าไปผสมผสานกับกระบวนการภายใน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การจัดเวทีชาวบ้านให้ความรู้ ความเข้าใจ การบันทึก สกัด จัดเก็บความรู้ ดูความถูกต้อง สรุปแนวคิด การนำไปใช้

5. ประเมินผลงาน คือ การหาผลของการทำกิจกรรมหรือโครงการ เพื่อใช้เป็นแนวทางปรับปรุงงานต่อไป ตลอดจนมีการสร้างความสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกหรือกลุ่มชุมชนอื่นๆ

ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้

ในการพัฒนาชุมชนไปสู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ย่อมมีปัญหา และอุปสรรคในการพัฒนาตามสภาพและบริบทของแต่ละชุมชน จากงานวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่สำคัญ มีดังนี้ (สุชาดา น้ำใจดี 2552: 85-87)

1. ลักษณะผู้นำ ลักษณะผู้นำในชุมชนไม่เผด็จการและไม่ใช้อำนาจในการสั่งการ เป็นผู้นำที่ฟังเสียงของคนส่วนใหญ่ และสามารถกำหนดทิศทางความเชื่อและค่านิยมร่วมกัน ส่งผลให้คนในชุมชนเกิดความมุ่งมั่นในการเรียนรู้ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันอย่างเป็นธรรมชาติ ที่สำคัญผู้นำจะต้องเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในชุมชน รวมทั้งการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีกับคนในชุมชน

2. โครงสร้างชุมชน เน้นโครงสร้างชุมชนแบบเครือข่าย (network) ซึ่งส่งผลให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันทั้งภายในชุมชนและข้ามชุมชน โครงสร้างแบบนี้จะส่งเสริมให้คนในชุมชนไปสู่การมีเสรีภาพ ความสุขและศักยภาพ จนเกิดการเชื่อมโยงด้วยการเรียนรู้และทำกิจกรรมร่วมกันด้วยความสมัครใจ อันก่อให้เกิดพลังและปัญญาร่วมกัน สามารถนำชุมชนไปสู่ความสำเร็จได้

3. วัฒนธรรม พฤติกรรม การสื่อสาร การส่งเสริมสนับสนุนให้มีวัฒนธรรมการเรียนรู้ในชุมชน การมุ่งเน้นให้คนในชุมชนมีพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ สนใจในการเพิ่มเติมความรู้ ข้อมูล ข่าวสารต่างๆ ให้ตนเองตลอดเวลา รวมถึงการใช้ความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเรียนรู้จากบทเรียนที่ผ่านมา ในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม จิตใจและสุขภาพของคนในชุมชน ใช้การสื่อสารแบบแนวราบ โดยให้คนในชุมชนมีโอกาสรับรู้ข่าวสาร ข้อมูลตามความสนใจของตนเอง

4. การยอมรับของสังคม การสร้างบรรยากาศภายในชุมชนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และส่งเสริมการเรียนรู้ มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ผู้นำคอยอำนวยความสะดวกให้คนในชุมชนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ และเหตุการณ์จริง มีการติดตามการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ยอมรับและแบ่งปันความรู้ซึ่งกันและกัน เกิดการยอมรับต่อผลงานในการสร้างความรู้ใหม่และนวัตกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน

5. ความรู้ ทักษะ ความสามารถ ความชำนาญ เป็นลักษณะเฉพาะที่มีอยู่ และฝังลึกในแต่ละคนอย่างไม่

เท่ากัน เห็นได้จาก การประกอบอาชีพ การทำกิจกรรมในด้านต่างๆ ทุกเรื่องได้เป็นอย่างดี รู้จริง รู้ละเอียดทุกขั้นตอน รวมทั้งเทคนิคต่างๆ เช่น การทำเกษตร การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การซ่อมรถยนต์ การทำนา ปลูกข้าว การทำอาหาร สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาชุมชนไปสู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้

6. การมีส่วนร่วมการเปิดโอกาสให้คนเข้ามามีส่วนร่วมคิด จัดลำดับความสำคัญ วิเคราะห์ หาสาเหตุ การแก้ไข การวางแผน การดำเนินงานตามแผน และการประเมินผล เป็นกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

7. ความสมานฉันท์ ความสามัคคี ความเอื้ออาทร ความปรารถนาดีต่อกันอันส่งผลให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้การทำงานและการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างแท้จริง ทำให้มีมุมมองและความคิดอยู่บนความเมตตาและกรุณาต่อกัน เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

8. การสนับสนุนจากรัฐบาลหรือหน่วยงานต่างๆ การสนับสนุนคนในชุมชน ในรูปแบบต่างๆ เช่นการให้ความรู้เพิ่มเติม การจัดอบรม หรือการพาไปศึกษาดูงาน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนเป็นที่ยอมรับกับชุมชนอื่นๆ รวมทั้งการให้งบประมาณในการทำงานหรือปรับปรุงด้านต่าง ๆ ให้กับชุมชน

9. ธุรกิจ รายได้ การเกิดธุรกิจชุมชนเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ การรวมตัวกันของคนในชุมชน เพื่อมุ่งพัฒนาธุรกิจ อันนำมาซึ่งรายได้ให้กับคนในชุมชน มุ่งส่งเสริมให้คนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีการบริหารจัดการที่ดี ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ และคนในชุมชนได้ประโยชน์ร่วมกัน

บทบาทของชุมชนแห่งการเรียนรู้ต่อการพัฒนาประเทศ

ชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของชาติในการพัฒนาประเทศ การพัฒนาประเทศย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถในการพัฒนาการเรียนรู้ของบุคคล ชุมชน

สังคม และประเทศ โดยมีเป้าหมายไปสู่การสร้าง สังคมและประเทศแห่งการเรียนรู้ สังคมและประเทศแห่งความรู้ การเรียนรู้ด้วยกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้คนเรียนรู้ได้เร็วและเรียนรู้อย่างมีคุณภาพมากขึ้น จนสามารถพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะ ในการ คิด วิเคราะห์ และนำความรู้ไปใช้ในการสร้างนวัตกรรม และองค์ความรู้ใหม่ สามารถนำไปใช้ในกลุ่มสมาชิกที่ ปฏิบัติร่วมกัน เรียนรู้ด้วยกัน ส่งผลกระทบ (impact) ต่อ ความสำเร็จในการเรียนรู้และบรรลุเป้าหมายในการ พัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคมได้เต็มตามศักยภาพ ต่างๆ ให้กับชุมชน

สนอง โลहितวิเศษ

บรรณานุกรม

- ครรชิต พุทธิโกษา. (2554). **คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้**. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
- บุญชู บุญลิขิตศิริ. (2553). **การพัฒนากระบวนการสร้างความรู้ในชุมชนการเรียนรู้เชิงเสมือนสำหรับนักวิชาการในสถาบันอุดมศึกษา**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา) คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พูนลาภ อุทัยเลิศอรุณ. (2002). **ชุมชนแนวปฏิบัติ: การจัดการความรู้สายพันธุ์ใหม่** แปลจาก Cultivating Communities of Practice เขียนโดย Etienne Wenger, Richard Mc. Dermontt และ William M. Snyder. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- มิ่งขวัญ คงเจริญ. (2553). **การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชานโยบายการจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เยาวลักษณ์ พิพัฒน์จำเริญกุล. (2554). **การพัฒนา รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต (เทคโนโลยีการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ศุภวัลย์ พลายน้อย. (2547). **จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการ สู่...การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (LDI) กรุงเทพฯ: บริษัท พี.เอ. ลีฟวิ่ง จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช). (2553). "คู่มือการสร้างต้นแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ NRCT Office of the National Research Council of Thailand," สืบค้นเมื่อ 6 มกราคม 2558 จาก http://www1.nrct.go.th/downloads/sci_adviser/manual_develop_community.pdf.
- สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) (2555). "ริเริ่ม ปฏิบัติ ต่อยอด การจัดการเรียนรู้อย่างยั่งยืนโดยชุมชน ถอดบทเรียนจากศูนย์

การเรียนรู้ชุมชนกับ กทช,” สืบค้นเมื่อ 14 มกราคม 2558 จาก http://usonet.nbtc.go.th/wp-content/uploads/2012/03/10_5_1_13_.pdf.

สุชาดา น้ำใจดี. (2552). **กระบวนการพัฒนาไปสู่ชุมชนการเรียนรู้**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น เอกสารอัดสำเนา.

สุนทร สุนันท์ชัย. (2543). “วิวัฒนาการการศึกษาจากระบบของไทย,” ใน **การศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษาจากระบบ**. หน้า 158-231. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สุมาลี สังข์ศรี. (2546). “สังคมการเรียนรู้,” ใน **สารานุกรมศึกษาศาสตร์ฉบับเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในวโรกาสพระชนมายุ 4 รอบ วันที่ 2 เมษายน พุทธศักราช 2546**. กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์ พ.ศ. พัฒนา จำกัด.

Faure, Edgar et al. (1972). *Learning to Be : The World of Education Today and Tomorrow*. Paris: UNESCO.

GotoKnow ถึงเวลาเปลี่ยนผ่านจาก “โรงเรียน” สู่ “ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ” เพื่อปฏิรูปการจัดการเรียนรู้ที่การทำงานร่วมกันของครูคือพลังสำคัญ. โดยวรลักษณ์ ชูกำเนิด สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2558. จาก <https://www.gotoknow.org/posts/539976>.

Wikipedia The Free Encyclopedia. Learning Community. Retrieved on 5 February 2015. from http://en.wikipedia.org/wiki/Learning_community.